

25 Απριλίου 2017

Θρησκευτική Πίστη: εχθρός της «ανοιχτής κοινωνίας;» (Νικόλαος Κόϊος, Συντονιστής Περιεχομένου της Πεμπτουσίας)

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

(Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=158189>)

Ο Πόππερ συνεχίζει και αναπτύσσει γόνιμα την διάκριση του Πρωταγόρα μεταξύ φυσικών και κανονιστικών νόμων. Οι φυσικοί νόμοι έχουν αυστηρή και αμετάβλητη κανονικότητα. Ισχύουν από μόνοι τους και γι' αυτόν το λόγο ούτε παραβιάζονται, ούτε επιβάλλονται. Οι κατά σύμβαση, ή διαφορετικά κανονιστικοί νόμοι, ως ανθρώπινα προϊόντα επιβάλλονται και μεταβάλλονται και είναι επιδεκτικοί αξιολογικών κρίσεων. Ως αληθινοί ή εσφαλμένοι μπορούν να χαρακτηρισθούν μόνο κατά σύμβαση, μεταφορικά. Την ηθική ευθύνη γι' αυτούς φέρει αποκλειστικά ο άνθρωπος. Δεν πρέπει να αναζητά γι' αυτούς ευθύνη ούτε στην φύση ούτε στον Θεό, αλλά μόνο στον εαυτό του [\[1\]](#). Ο άνθρωπος είναι πλασμένος με τη δυνατότητα να αλλάζει τον κόσμο, ωστόσο η υπευθυνότητα και οι αποφάσεις για την αλλαγή αυτή διενεργούνται αποκλειστικά από τον ίδιο [\[2\]](#).

Η άποψη ότι οι ηθικοί και κοινωνικοί κανόνες είναι ανθρώπινα δημιουργήματα δεν αντιτίθεται σέ μία θρησκεία θεμελιωμένη πάνω στην ιδέα της προσωπικής ευθύνης και της ελευθερίας της συνείδησης. Με άλλα λόγια η ελευθερία του ανθρώπου δεν προσβάλλεται από τίς αρχές μιας θρησκευτικής πίστης, στον βαθμό που η τελευταία δεν στηρίζεται στη δύναμη της επιβολής, αλλά στον σεβασμό των επιλογών. Κατά τον Πόππερ αυτό φαίνεται από την αντιθετική διάκριση ανάμεσα

στην απλή τυπική υπακοή και στο να ακολουθεί κανείς τη φωνή της συνειδήσεως. Την διάκριση αυτή πραγματοποιεί στο κήρυγμά του ο ίδιος ο Χριστός, σύμφωνα με τον εν λόγω φιλόσοφο, όταν την εντολή του μωσαϊκού νόμου την ανάγει σε εσωτερικό κανόνα της ανθρώπινης συνείδησης: «Ἐκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις... ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν[3]»[4].

Ὡς γνήσιος ανθρωπιστής, ο Πόππερ θεωρεί ότι δεν έχει και τόσο μεγάλη σημασία η απάντηση στο ερώτημα ποιος ήταν ιστορικά ο πρώτος ηθικός νομοθέτης. Με άλλα λόγια δεν τον ενδιαφέρει εάν ήταν κάποια θρησκεία ή όχι, ή ποια από όλες τις θρησκείες ήταν. Σημασία έχει ότι ο άνθρωπος και μόνον αυτός είναι υπεύθυνος για την υιοθέτηση ή την απόρριψη των ηθικών νόμων. Η διαπίστωση αυτή έχει ιδιαίτερη αξία, γιατί δείχνει ότι η θρησκευτική ηθική και η πίστη που την προϋποθέτει, δεν έρχεται εκ των πραγμάτων σε σύγκρουση με την αυτονομία από τη στιγμή που ο άνθρωπος ελεύθερα μπορεί να υιοθετήσει ή να απορρίψει τούς κανόνες της. Το πρόβλημα παρουσιάζεται από τη στιγμή που υιοθετούνται μέθοδοι και μέσα επιβολής των ηθικών επιταγών.

Ὡστόσο ο Πόππερ δίνει μεγάλη προσοχή και σημασία στα κίνητρα αποδοχής της θρησκευτικής και ιδιαίτερα της χριστιανικής ηθικής. Εάν συνιστά κίνητρο μόνον η επίκληση της θείας αυθεντίας, τότε η ηθική αποβαίνει ετερόνομη και στηρίζεται σε αδύναμη βάση. Η ιστορία έχει δείξει επανειλημμένα ότι αυτήν την αυθεντία επικαλέστηκαν πολλοί για τεκμηρίωση της ανισότητας. Εάν όμως ή τήρηση των ηθικών επιταγών ενεργείται στο πλαίσιο της προσωπικής πίστης και της εσωτερικής αποδοχής, τότε ο άνθρωπος ενεργεί αυτόνομα, αφού αποφασίζει από μόνος του[5]. Κάτι τέτοιο βλέπουμε να συμβαίνει και στην περίπτωση του Αποστόλου Θωμά. Η παρουσία του αναστημένου Χριστού δεν τον οδηγεί σε μία εξαναγκαστική αποδοχή ενός υπερφυσικού – θεϊκού γεγονότος, αλλά σε μία πλήρη εσωτερική αλλοίωση. Διαπιστώνει, πιστεύει, υιοθετεί και προσλαμβάνει θεία ζωή και ένθεο ήθος το οποίο κάνει δικό του. Αποκτά, όπως λένε και οι Πατέρες της Εκκλησίας «νουν Χριστού».

Ο Πόππερ, περισσότερο από την θρησκευτική ηθική, επικρίνει ως πηγή ηθικής ετερονομίας και κοινωνικής ανισότητας το βιολογικό νατουραλισμό. Η θεωρία αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να στηρίξει τις πιο αντιφατικές ηθικές θέσεις. Ουσιαστικά οδηγεί στην αντιμετώπιση του ανθρώπου με τα ίδια κριτήρια που αντιμετωπίζονται τα ζώα. Με την κριτική του αυτή αντιτίθεται σέ πλατωνικές και αριστοτελικές απόψεις, καθώς και σε ορισμένες της ρωμαιοκαθολικής θεολογίας η οποία έχει στηρίξει μεγάλο μέρος της διδασκαλίας της στο φυσικό δίκαιο[6]. Σε αντίθεση με τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη ή μαιευτική μέθοδος του Σωκράτη, η οποία στηρίζεται στον καθαρό διανοητισμό, είναι αντίθετη προς το πνεύμα της αυθεντίας και δεν οδηγεί στη χειραγώγηση και την ετερονομία, αλλά συντελεί στην απελευθέρωση από την προκατάληψη και στην αυτοκριτική[7].

Μέσα από το συγγραφικό του έργο επιθυμεί να δώσει τα χαρακτηριστικά μίας ανοιχτής κοινωνίας και να επισημάνει τα εμπόδια στην πραγμάτωσή της. Βαθιά του επιθυμία του είναι να επισημάνει τον κίνδυνο της ετερονομίας, εννοούμενης ως αυταρχικότητας και επιβολής αξιών και τρόπου ζωής. Ο κίνδυνος αυτός συνίσταται στην αλλοτρίωση των ανθρώπων και στη χειραγώγηση τους να επιτελέσουν σκοπούς διαφορετικούς από αυτούς για τους οποίους είναι δημιουργημένοι. Σ' αυτό συμβάλλουν πολλές φορές, με αρνητικό δυστυχώς πρόσημο τα σύγχρονα εκπαιδευτικά συστήματα. Τα τελευταία αντί να προωθούν

την αγάπη για τη γνώση, την έρευνα και την ατομική ολοκλήρωση, αναδεικνύουν ως ύψιστο σκοπό την επιτυχία και την καταξίωση. Έτσι μαθαίνουν στους νέους να αγωνίζονται και να επινοούν τρόπους για την άρση κάθε εμποδίου στο δρόμο για την επιτυχία[8].

Ο άνθρωπος για να ολοκληρωθεί πρέπει να μπορεί να «πιστεύει». Και η κοινωνία για να είναι πραγματικά ανοιχτή στα μέλη της, χρειάζεται ανθρώπους με εμπιστοσύνη και χωρίς φοβικά σύνδρομα. Ωστόσο πώς μπορεί κάποιος να αποβάλλει τους φόβους του προς την κοινωνία και τους άλλους, όταν δεν έχει αποβάλει το θεμέλιο όλων των φόβων: τον φόβο του θανάτου; Ο Θωμάς αναζητώντας να ψηλαφήσει τον Αναστημένο Χριστό ουσιαστικά ψηλαφεί το ίδιο το γεγονός της προσωπικής του αναστάσεως και της αναστάσεως ολόκληρου του ανθρώπινου γένους. Υπό αυτήν την έννοια γίνεται άνθρωπος ανοικτός και παγκόσμιος χωρίς φόβους, αφού υπερβαίνει τον φόβο του θανάτου. Ο βίος του μας διηγείται ενέργειες ακραίες που οδήγησαν σε «άνοιγμα» και πολλούς από αυτούς που ο οποίος εκόμισε το μήνυμα που έλαβε ο ίδιος ψηλαφώντας τα Άχραντα Χέρια και την Ακήρατο Πλευρά.

[1] Ό.π., σ. 119.

[2] Ό.π., σ. 120.

[3] Μθ. 5, 21.

[4] Κάρλ Πόππερ, ό.π., σ. 125

[5] Ό.π., σ. 126.

[6] Ό.π., σ. 133.

[7] Ό.π., σ. 218.

[8] Ό.π., σ. 228.